

Teresa Guć-Jednaszewska

"Europejskie dziedzictwo rozproszone" - Gdańsk 1992

Ochrona Zabytków 46/2 (181), 194-198

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obiekt przedstawia monumentalną postać Cechy rzeźby wskazują, być może, na jej wcześniejsze niż poprzednio ustalono (*Katalog zabytków ...*, op. cit. s. 50: 1380 r.) powstanie. Rewelacją jest odkrycie, iż rzeźba miała ruchome ramiona umożliwiające zdejmowanie jej z krzyża i umieszczanie w grobie — zachowane są fragmenty obro-

towych stawów barkowych. Klatka piersiowa zaopatrzona była w zbiorniczek zawierający naśladowujący krew płyn, wypływający z ran w czasie misteriów.

Zgromadzone dane pozwalają sądzić, że jest to druga w Polsce (pierwsza odkryta w 1986 r. w Mszczonowie) rzeźba *Chrystusa Misteryjnego* z ruchomymi rękami,

używana w czasie wielkopiątkowych uroczystości do szczególnych przedstawień dominikańskich lub franciszkańskich. Jest ona prawdopodobnie jedną z najstarszych i największą z około 40 istniejących na świecie rzeźb Chrystusa o ruchomych rękach.

Hanna Horwatt-Baniewicz

„EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO ROZPROSZONE” — GDAŃSK 1992

Wystawa otwarta w Ratuszu Głównego Miasta Gdańska dnia 25 września 1992 r. powstała z inicjatywy dr. hab. Wojciecha Kowalskiego, Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za granicą. Pomysł tytułu zaczerpnięty został z zapisu artykułu 28 traktatu polsko-niemieckiego. „Europejskość” w tytule pozwoliła na włączenie tej wystawy w organizowane pod auspicjami Rady Europy „Dni Dziedzictwa Europejskiego” obchodzone w tym roku we wrześniu w krajach „Dwunastki”.

Zgodnie z zapisem wspomnianego traktatu do zadań Stron należy m.in.:

1. Współpraca w zakresie zachowania i opieki nad europejskim dziedzictwem kulturowym oraz dbałość o ochronę zabytków.

2. Otoczenie przez obie Strony szczególną opieką znajdujących się na ich terytoriach miejsc i dóbr kultury świadczących o wydarzeniach historycznych oraz osiągnięciach, tradycjach kulturalnych i naukowych drugiej Strony. Wspomniane miejsca i dobra kultury znajdują się pod ochroną prawną każdej ze Stron.

3. Dążenie do rozwiązania problemów związanych z dobrami kultury i archiwaliami.

Działaniom tym służy także wystawa w gdańskim ratuszu głównomiejskim, ukazująca straty dzieł sztuki w czasie II wojny światowej,

pochodzących z wyposażenia wnętrz świeckich i sakralnych, straty kolekcji muzealnych oraz zbiorów bibliotecznych i archiwalnych.

Ekspozycję tego typu zorganizowano w Polsce po raz pierwszy.

Wystawa ta jest integralną częścią zadania prowadzonego przez Pełnomocnika Rządu, mającego na celu m.in. zewidencjonowanie strat i opracowanie katalogu dóbr kultury zaginionych w czasie ostatniej wojny na terenie Polski.

Organizatorami wystawy są Muzeum Historii Miasta Gdańska i Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Gdańsku we współpracy z Muzeum Narodowym w Gdańsku i Wojewódzkim Konserwatorzem Zabytków. Ponadto materiały i zbiory udostępniły: Biblioteka Gdańska PAN, Biblioteka Politechniki Gdańskiej, Archiwum Państwowe w Gdańsku, Bazylika Konkatedralna pw. Wniebowzięcia NMP, kościół pw. św. Katarzyny.

Zamierzeniem organizatorów wystawy jest przedstawienie wojennych losów kolekcji artystycznych i pojedynczych dzieł sztuki oraz zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, a także apel o pomoc w odnalezieniu i odzyskaniu zaginionych, istniejących jeszcze obiektów.

Ekspozycja składa się z odrębnych działów tematycznych dotyczących:

1. Ratusza Głównego Miasta,
2. Dworu Artusa,
3. kościołów gdańskich,
4. Biblioteki Gdańskiej PAN, Biblioteki Politechniki Gdańskiej, Archiwum Państwowego w Gdańsku,
5. Domu Uphagena,
6. Muzeum Narodowego w Gdańsku.

Wystawa znajduje się w sześciu salach i rozpoczyna tekstem wprowadzającym, zawierającym informację o działaniach ewakuacyjnych i dokumentacyjnych w czasie wojny oraz powojennych dokonaniach konserwatorów, naukowców i artystów w dziele odbudowy zniszczonego Gdańska. W poszczególnych działach umieszczone są teksty z historią zbiorów, wykazy strat, zdjęcia archiwalne z komentarzami oraz przykłady obiektów pochodzących z większych całości. Teksty opracowane są w językach polskim, niemieckim i angielskim.

W pierwszej sali ekspozowane jest wyposażenie Ratusza Głównego Miasta. Ratusz pomimo ewakuacji bogatego wyposażenia, stracił większość bezcennych dzieł sztuki i wiele rzemiosła artystycznego. Wnikliwie opracowana informacja o historycznym wyposażeniu ratusza, a także zdjęcia archiwalne i rejestr strat dają wyobrażenie o dawnej świetności oraz stanie zachowania obiektów. Na szczególną uwagę zasługuje

prezentowany na wystawie materiału ilustracyjny dotyczący Wielkiej Sali Rady, na podstawie którego najlepiej udokumentowane są straty: obrazów alegorycznych autorstwa Beniamina Schmidta z 1764 r., dekoracyjnej snycerki okiennej, portalu i drzwi intarsjowanych prowadzących do Sali Zimowej oraz zegara konsolowego z 1 ćw. XVIII w. darowanych Radzie Miasta Gdańska przez króla Stanisława Leszczyńskiego. Natomiast o dokonaniach powojennych polskich konserwatorów świadczy odbudowana architektura ratusza oraz odrestaurowane wnętrza, zwłaszcza Wielka Sala Rady i Sień Główna.

Dwór Artusa, w którym obecnie finalizowane są prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne przy wyposażeniu, prezentowany jest na wystawie bogatym materiałem ilustracyjnym o historii jego budowy, funkcji na przestrzeni wieków i wyposażeniu artystycznym oraz o dokonaniach konserwatorskich. W obszernej liście strat ważne miejsce zajmuje pięć monumentalnych obrazów ostrołucznych wypełniających arkadowe wnęki ścian wschodniej i zachodniej nad boazeriami, stanowiących dominujący element dekoracji wnętrza. Obrazy te uwidocznione są na zdjęciach archiwalnych. Wśród eksponowanych obiektów zachowanych w elementach, wyjątkowo cenny jest fragment późnogotyckiego obrazu *Okręt Kościoła* z około 1500 r., który pokazany w zestawieniu ze zdjęciem archiwalnym jeszcze bardziej uwypukla jego stratę. Na uwagę zasługują także dekoracyjne, rzeźbione ramy z umieszczonymi wewnątrz zdjęciami zaginionych obrazów z XVI w., przedstawiających Wizerunek Chrystusa i Madonny z Dzieciątkiem. Ponadto wykaz strat uzupełniają liczne zdjęcia archiwalne, które mogą posłużyć do identyfikacji i odszukania dzieł zaginionych.

Straty wyposażenia sakralnego przedstawione są na przykładach

wybranych czterech kościołów gdańskich.

1. Bazylika Konkatedralna pw. Wniebowzięcia NMP, ta największa w Polsce świątynia, przed zniszczeniem posiadała najliczniejsze późnogotyckie wyposażenie, które w czasie ostatniej wojny zostało w większości uratowane dzięki ewakuacji poza Gdańsk. Zamieszczony na wystawie tekst wprowadzający zawiera informacje historyczną o wyposażeniu artystycznym przed zniszczeniem kościoła oraz o powojennych dokonaniach konserwatorskich. Ekspozycję wzbogacają archiwalne zdjęcia cenniejszych obiektów zaginionych oraz elementy rzeźbione pochodzące ze zniszczonego epitafium Jerzego Wildtbergera z 1593 roku. Eksponowane są także dwa obrazy (będące w trakcie konserwacji) ze zwieńczenia ołtarza głównego z około 1517 r. Wspomniany ołtarz autorstwa mistrza Michała z Augsburga, znacznie uszkodzony w czasie ostatniej wojny, został poddany pieczołowitej konserwacji trwającej ponad 15 lat. Inne gotyckie ołtarze, które ewakuowano z kościoła poza miasto w 1944 r., po wojnie zamiat do Gdańska będącego wówczas w ruinie, przewieziono do Muzeum Narodowego w Warszawie gdzie od 1945 r. weszły w skład stałej ekspozycji sztuki średniowiecznej. W wyniku wieoletnich starań, większość wyposażenia w liczbie ponad 150 zabytkowych obiektów powróciło do kościoła, zwłaszcza w okresie od 1989 do 1992 roku. Zapewniono im tu właściwe warunki przechowywania i ekspozycji oraz stałą opiekę konserwatorską. Umieszczony na wystawie wykaz obiektów zaginionych obejmuje tylko te, o których brak informacji dotyczących miejsca ich obecnego przechowania.

2. Kościół pw. św. Jana, będący od wielu lat w odbudowie, posiada zabytkowe wyposażenie jedynie częściowo zachowane i uratowane dzięki ewakuacji w czasie ostatniej wojny. Większość cenniejszych

obiektów z kościoła św. Jana znajduje się obecnie w Bazylice Konkatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP, gdzie wypełnia dotkliwą lukę po zniszczonych i brakujących dziełach sztuki będących przed wojną w tym kościele. Na wystawie eksponowane są gotyckie rzeźby *Matki Boskiej i św. Jana* z grupy *Ukrzyżowania*, z której zaginęła figura Chrystusa. Archiwalne zdjęcie dokumentuje stan tego zespołu przed ewakuacją. Także wykaz obiektów zaginionych uzupełniony jest zdjęciami archiwalnymi, ukazującymi poszukiwane dzieła rzeźby, malarstwa, złotnictwa, odlewnictwa, kowalstwa artystycznego. Pozostała, zdokumentowana część z wyposażenia kościoła, nadal znajduje się w składnicy konserwatorskiej i innych kościołach Gdańska.

3. Kościół pw. św. Katarzyny, obecnie oo. karmelitów, najstarszy kościół parafialny Starego Miasta, zniszczony w czasie ostatniej wojny, posiada tylko część zachowanego, dawnego wyposażenia, uratowanego dzięki ewakuacji w czasie II wojny światowej. Z całego bogactwa dzieł sztuki: gotyckiej, renesansowej i barokowej, zachowało się niewiele. Zamieszczony na wystawie wykaz zabytków i zdjęcia archiwalne dokumentują dotkliwe straty tego kościoła. Przykładowo, z zachowanych dwóch ołtarzy gotyckich tylko jeden jest kompletny, tzn. pw. Koronacji NMP (dwa skrzydła zewnętrzne znajdują się w Muzeum Narodowym w Gdańsku), natomiast z ołtarza pw. Boga Ojca brak rzeźbionych figur. Zachowała się jedynie szafa z dwoma parami skrzydeł malowanych oraz predella. Na wystawie eksponowana jest predella, gdyż pozostała część ołtarza znajduje się obecnie w Muzeum Narodowym w Warszawie, gdzie została wywieziona po wojnie z miejsca ewakuacji. Zaginięciu uległ renesansowy ołtarz główny, bogato rzeźbiony, z lat 1608-1611, autorstwa Szymona Herle. Zachowane z niego obrazy osadzone są obec-

nie w nowej oprawie. Te przykłady powinny być inspiracją do dalszych poszukiwań zaginionych dzieł sztuki sakralnej, które tylko w całości i na miejscu pierwotnego przeznaczenia mają największą wartość.

4. Kościół pw. św. Brygidy, obecnie parafialny, dawniej klasztorny jako filia zakonu sióstr brygidek szwedzkich, podczas ostatniej wojny uległ częściowemu zniszczeniu. W 1944 r. większość wyposażenia ewakuowano, jednak nie zdążono wywieźć wszystkiego przed zbliżającym się frontem. Dodatkowe zniszczenia dotknęły kościół w 1957 r. kiedy to podczas pożaru runęły sklepienia i szczyty naw bocznych, a znajdujące się we wnętrzu zabytkowe obiekty, jak ołtarz główny, kilka ołtarzy bocznych, stalle i epitafia uległy spaleni. Do dziś z historycznego wyposażenia przetrwały pojedyncze dzieła sztuki oraz fragmenty większych całości w postaci rzeźb ołtarzowych oraz snycerki empor i organów. Na wystawie pokazane są m.in. zdjęcia wnętrza kościoła przed zniszczeniem, zdjęcia obiektów poszukiwanych, przykłady rzeźb z niezachowanych ołtarzy oraz płyciny złożone z balustrady chóru muzycznego. Można przypuszczać, że część wyposażenia kościoła św. Brygidy, wywieziona w czasie ostatniej wojny poza Gdańsk, nie uległa zniszczeniu i przechowywana jest w różnych miejscach. Zamieszczony na wystawie wykaz dzieł zaginionych oraz zdjęcia archiwalne, powinny ułatwić identyfikację i odzyskanie tych obiektów, które nie uległy zniszczeniu.

Oddzielna ekspozycja poświęcona jest zbiorom Biblioteki Gdańskiej PAN, Bibliotece Politechniki Gdańskiej i Archiwum Państwowemu w Gdańsku.

W części dotyczącej Biblioteki Gdańskiej PAN zamieszczony jest tekst z krótką historią Biblioteki jako kontynuatorki ksiąźnicy Rady Miasta (*Bibliotheca Senatus Gedanensis*), która za 4 lata ob-

chodzić będzie 400-lecie istnienia. W czasie II wojny światowej Biblioteka szczęśliwie nie uległa zniszczeniu. Ocalały także w większości zbiory specjalne, zwłaszcza rękopisy, inkunabuły i stare druki, wywiezione w ostatnich miesiącach wojny przez ówczesne niemieckie kierownictwo Biblioteki Miejskiej. Główna część zbiorów została odnaleziona po wojnie w Malborku i Pępulinie. Z Moskwy natomiast wróciło w 1958 r. około 250 rękopisów. W wyniku akcji rewindykacyjnej odzyskano w sumie około 80 tysięcy pozycji, jednak w dalszym ciągu są poważne braki, których orientacyjny wykaz zamieszczony jest na wystawie. Ekspozowane są także przykłady rękopisów z XIV i XVIII w., starodruków z XVII, XVIII i XIX w. z których pojedyncze tomy zaginęły. Pokazana jest również oprawa zaginionego katalogu Biblioteki Gdańskiej z 1756 roku. Interesujący jest katalog rękopisów z odnotowanymi pozycjami egzemplarzy zaginionych oraz rewindykowanych w 1958 roku.

W ekspozycji dotyczącej Biblioteki Politechniki Gdańskiej, zawarta jest informacja o historii Biblioteki oraz o stratach w czasie ostatniej wojny, które wyniosły ponad 100 tysięcy woluminów; zniszczeniu uległy wszystkie pomieszczenia Biblioteki wraz z dokumentami, w których zawarte były informacje o księgozbiorze wywiezionym z Gdańska przez niemiecki zarząd Biblioteki. Od wielu lat prowadzone są intensywne poszukiwania rozproszonego księgozbioru. Ustalono, że około 500 woluminów rękopisów i starodruków znajduje się w Bremie. Kierownictwo Biblioteki rozpoczęło w 1991 r. kolejny etap starań o ich rewindykację.

Ekspozycja prezentująca Archiwum Państwowe w Gdańsku zawiera zwięzłą informację o losach zbiorów w czasie ostatniej wojny oraz przedstawia orientacyjne wykazy strat z podziałem zbiorów na okresy historyczne. Nale-

ży przypomnieć, że zasadnicza część archiwaliów oraz ewidencja zasobu zostały wywiezione z Gdańska w latach 1942-1945. Do dzisiaj dokładne losy tych archiwaliów nie są znane. Niektóre wywiezione zespoły archiwalne zabezpieczono po wojnie na terenach Polski, Niemiec oraz Związku Radzieckiego i następnie rewindykowano. Zamieszczone na wystawie wykazy strat archiwaliów podane są w zespołach z podziałem na okres staropolski i pruski, do roku 1919 oraz okres międzywojenny i wojenny z lat 1919-1945. W tej części wystawy ekspozowane są także przykłady dokumentacji Jakuba Deurera dotyczącej ewakuacji zabytków gdańskich, wykonanej w okresie od 1943 do początku 1945 roku. Całość tej dokumentacji w liczbie 22 tomów, zawierającej 250 zdjęć i 400 rysunków pomiarowych, została ofiarowana Archiwum w 1978 roku. Jest ona w dalszym ciągu aktualna i służy do identyfikacji dotychczas rozproszonych dzieł sztuki sakralnej i detalu architektonicznego kamienic gdańskich.

Następny dział wystawy przedstawia wyposażenie historyczne Domu Uphagena, który w okresie międzywojennym był Muzeum Wnętrz Mieszczańskich, jedynym tego typu na terenie Głównego Miasta Gdańska. Dom ten jest obecnie w trakcie odbudowy i rekonstrukcji wnętrza historycznych. Zdjęcia archiwalne przedstawiają poszczególne pomieszczenia wraz z komentarzem odnoszącym się do obiektów zaginionych. Na wystawie zamieszczone są także wykazy zaginionego wyposażenia stałego i ruchomego. Stałe dekoracyjne wyposażenie składało się z boazerii o płycinach rzeźbionych i malowanych, bogato zdobionych skrzydeł drzwi, okładzin nisz okiennych, balustrad klatki schodowej, pieców i kominków. Elementy te w dużym stopniu zostały uratowane w czasie wojny dzięki ewakuacji poza Gdańsk. Zachowała się snycerka i stolarka stałego wyposażenia z pięciu po-

mieszkań: salonu, dużej jadalni, palarni, czytelnicy, małej jadalni. Nie wszystko jednak wróciło do Gdańska. Część wymienionego wyposażenia w dalszym ciągu jest poszukiwana. Brak jest informacji o bogatym i różnorodnym wyposażeniu ruchomym pochodzącym z XVII i XVIII w., które pomimo ewakuacji w 1944 r. całkowicie zaginęło i nie znane są jego losy powojenne. Z zachowanych elementów wyposażenia, na wystawie eksponowane są dwa fragmenty malowanych boazerii oraz obraz z supraporty w bogato rzeźbionej i polichromowanej ramie.

Największy zespół zabytków przedstawia na wystawie Muzeum Narodowe w Gdańsku. Prezentuje siedem wybranych dzieł, w których eksponowane są wybitne dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego odzyskane po wojnie. Są one niewielką częścią z zaginionych w wyniku działań wojennych.

W dziale malarstwa pokazane są dzieła pochodzące z zakupów, kolekcji oraz darów rodzin gdańskich i pomorskich. Największy zbiór pochodzi z kolekcji Jakuba i Augusta Kabrunów. Zbiór ten składał się głównie z malarstwa niderlandzkiego XVI i XVII w., a także włoskiego i niemieckiego z XVII i XVIII wieku. Także ważną część stanowią obrazy z kolekcji Sierakowskich, które w liczbie 200 dzieł zostały przewiezione w 1941 r. z Waplewa do Muzeum Miejskiego, a następnie w 1943 r. wywiezione poza miasto i ulokowane w różnych miejscach. Po wojnie część z tej kolekcji została umieszczona ponownie w Muzeum (obecnym Narodowym). Większość eksponowanych na wystawie dzieł pochodzi z kolekcji, które odzyskano w liczbie 202 obrazów, dzięki rewindykacji w 1956 r. z Moskwy i Leningradu. W dalszym ciągu jednak nie znany jest los pozostałych obrazów wywiezionych z Gdańska. Wymienione w wykazach, a niektóre także utrwalone na zdjęciach archiwalnych, po zidentyfikowa-

niu i odnalezieniu powinny wrócić do zbiorów muzealnych.

Gabinety grafiki i rysunków, podobnie jak dział malarstwa, utraciły większość swoich zbiorów, na które składały się prywatne kolekcje Gdańszczan darowane miastu, a od 1872 r. nowo powstałemu Muzeum Miejskiemu. Największe zbiory pochodziły z kolekcji Kabrunów. Z około 20 tysięcy dzieł ze zbioru przedwojennego, ewakuowanych w 1945 r. do Niemiec, a następnie do Związku Radzieckiego, rewindykowane w 1956 r. zaledwie 4595 prac. W tym z kolekcji Jakuba Kabruna liczącej 8800 obiektów, powróciło do Gdańska tylko 1940 dzieł. Trudno jest obecnie odtworzyć pierwotne zasoby przedwojennego Muzeum Miejskiego gdyż zachowane spisy grafik i rysunków są niekompletne. Przedstawione na wystawie wykazy strat dzieł są orientacyjne i będą stale uzupełniane oraz uściślane przez pracowników Muzeum Narodowego, w miarę pozyskiwania informacji.

Dział rzeźby zaprezentowany jest zwięzłą informacją o zaginionej kolekcji odlewów gipsowych wykonanych z dzieł starożytnych, renesansowych, barokowych i współczesnych. Wiadomo, że w zbiorach muzealnych znajdowały się również dzieła zachodnioeuropejskie oraz rzeźby średniowieczne, przekazane przez gdańskie władze kościelne w końcu XIX w. i w okresie przedwojennym. Brak jest dotychczas informacji o losach kolekcji odlewów oraz o zaginionych rzeźbach średniowiecznych i barokowych. Przedwojenny zbiór odlewów gipsowych pokazują na wystawie zdjęcia archiwalne ekspozycji rzeźb.

Dział metali w zbiorze przedwojennym znany jest jedynie z inwentarza powstałego w latach 1881-1916, gdyż późniejsze zaginęły. Składał się z wyrobów rzemiosła artystycznego pochodzących z zasobów organizacji miejskich, głównie cechów rzemieślniczych, z darów kościelnych, a także z kolekcji prywatnych: Les-

sera Giełdzińskiego, Friedricha Bassnera i innych. Znikoma jest informacja o losach wojennych tych zbiorów. Wiadomo, że ze sreber ewakuowanych pod koniec wojny do Rzeszy Niemieckiej, tylko część powróciła do Gdańska w liczbie 78 pozycji inwentarzowych, które rewindykowane w 1947 r. ze strefy amerykańskiej. O pozostałych brak jest pewnych informacji. Obiekty muzealne, które dotarły do Saksonii zostały następnie przewiezione przez Armię Czerwoną do Związku Radzieckiego. Część zbioru uległa rozproszeniu na miejscu w terenie. Świadczą o tym obiekty zgromadzone w Muzeum Narodowym w Gdańsku, dzięki odnalezieniu ich, a także zakupom powojennym. Na wystawie eksponowana jest m.in. konew cynowa, rytowana, z portretem króla Zygmunta III i z datą 1631 r., wywieziona z muzeum w 1944 r., a pozyskana drogą zakupu w 1981 roku. Wyjątkowo cennym obiektem jest puchar srebrny złotony, w kształcie muszli *nautilusa*, wykonany w Królewcu w 1747 r., a ofiarowany Muzeum Miejskiemu w 1923 roku. Puchar ten, odzyskany po wojennej ewakuacji, jest bez wspaniałego zwieńczenia w kształcie dwumasztowej kogi z żołnierzami i armatami. Drugim wybitnym dziełem złotniczym, również niekompletnym, jest puchar szyprów wiślanych, wyrób gdański z 1727 roku. Rewindykowany, powrócił bez pokrywy, którą zdobiły figurki bóstw, herb Gdańska, baldachim zwieńczony orłem króla Augusta Mocnego oraz model łodzi wiślanej. Można przypuszczać, że omawiane zabytki rozproszone są obecnie zarówno na terenie Polski, jak i poza jej granicami.

Dział ceramiki, stworzony podobnie jak inne działy sztuki z zakupów oraz darów, składał się z obiektów związanych z wytwórczością miejscową, najbliższego regionu i europejską. W czasie wojny wywieziono do Niemiec najcenniejszą porcelanę. Większość

zbioru ewakuowano na teren Pomorza Wschodniego. Część obiektów pozostawiono w gmachu Muzeum, gdzie pomimo zabezpieczenia uległy zniszczeniu podczas działań wojennych. Wiele zabytkowej ceramiki wywiezionej poza Gdańsk również zostało zniszczone. Wyjątkową stratą jest zaginięcie sopockiej kolekcji Bassnera, zawierającej ceramikę pomorską i europejską. Z wywiezionych do Niemiec obiektów rewindykowano tylko niewielką część. Trudno jest jednak określić rozmiary strat ze względu na brak kompletnej dokumentacji przedwojennej. Na wystawie zamieszczone są zdjęcia pokazujące dawne ekspozycje naczyń fajansowych oraz zdjęcia pojedynczych, zaginionych obiektów ceramicznych. Wśród eksponatów na szczególną uwagę zasługuje filiżanka miśnieńska z 1740 r., rewindykowana z Niemiec w 1947 roku. Całość kompletu ze spodkiem jest pokazana na archiwalnym zdjęciu. Ekspozowane są także wybrane przykłady ceramiki ze zdekompletowanych zespołów.

Dział tkanin i haftów w sposób najbardziej wymowny obrazuje ideę wystawy. W zbiorach przedwojennych było około 1000 tkanin powstałych od XIII do początków XX w. Wśród różnorodnych

wyrobów wyjątkowy był zespół średniowiecznych paramentów liturgicznych, pochodzący z kościoła NMP w Gdańsku. Paramenty te odkryte zostały w 1820 r. w szafach i niszach kaplic kościoła, gdzie były przechowywane od połowy XVI w., w związku z panującym protestantyzmem. Po odkryciu, wiele z nich zostało rozproszonych na skutek wyprzedaży, darów do muzeów europejskich i kolekcji prywatnych. W 1937 r. niekompletny zbiór, liczący 541 obiektów, został przekazany z kościoła w trwały depozyt do Muzeum Miejskiego w Gdańsku. W czasie wojny zabytkowe tkaniny wywieziono do Halle, skąd w 1961 r. były rewindykowane do Muzeum. Powróciło wówczas tylko 189 obiektów, poważnie uszkodzonych. Natomiast 100 szat pozostało w Norymbardze i Lubece. Dzięki katalogowi zbiorów, opublikowanemu przed wojną, znany jest ówczesny zasób szat liturgicznych. Na obecnej wystawie pokazane są pojedyncze przykłady z tej kolekcji. Ponadto ekspozowane są przykłady XVII-wiecznych haftów autorstwa gdańskiej patrycjuszki Marii Schumann, ze wspinałymi przedstawieniami religijnymi i alegorycznymi, które

szczęśliwie ocalały. Zaginęła natomiast z tego zbioru bogata, haftowana makata. Także Niezwykle cenna była także kolekcja ubiorów i akcesoriów mody z XVIII i XIX w., licząca przed wojną około 100 obiektów, które w większości uległy zniszczeniu. Zaprezentowane na wystawie wybrane ubiory są tylko niewielkim fragmentem dawnego zbioru o wyjątkowych walorach artystycznych oraz wartości historycznej i kulturowej dla regionu gdańskiego. Informację o obiektach zaginionych uzupełniają zdjęcia archiwalne najbardziej reprezentatywnych dzieł z dawnej kolekcji.

W zamiarze organizatorów wystawy było zarówno przybliżenie społeczeństwu problemu strat dóbr kultury, związanych z ich ewidencjonowaniem i działaniami w kierunku odzyskania utraconych dzieł, jak również pozyskanie szerszych informacji o obiektach zaginionych. Jest bowiem szansa scalenia jeszcze wielu zabytków zdekompletowanych, jeśli odnajdą się elementy zaginione z większych całości. Także identyfikacja dzieł znajdujących się na terenie Polski lub za granicą, dotychczas nie zewidencjonowanych, może pomóc w ich odzyskaniu.

Teresa Guć-Jednaszewska

XVI SYMPOZJUM OCHRONY DREWNA Rogów, 22-24 września 1992 r.

W Leśnym Zakładzie Doświadczalnym w Rogowie k. Kuluszek odbyło się w dniach 22-24 września 1992 r. kolejne, XVI Sympozjum Ochrony Drewna zorganizowane przez Komitet Technologii Drewna PAN i Katedrę Ochrony Drewna na Wydziale Technologii Drewna SGGW w Warszawie.

Udział w obradach wzięło przeszło 70 osób reprezentujących wyższe uczelnie: Wydział

Technologii Drewna AR w Poznaniu, Wydział Technologii Drewna i Wydział Leśny SGGW w Warszawie, Wydział Konserwacji ASP w Warszawie, Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, instytuty naukowo-badawcze: Instytut Technologii Drewna w Poznaniu, Instytut Techniki Budowlanej w Warszawie, Instytut Badawczy Leśnictwa

w Warszawie, Instytut Krajowych Włókien Naturalnych w Poznaniu, Główny Instytut Górnictwa w Katowicach, Instytut Medycyny Wsi w Lublinie, Centrum Naukowo-Techniczne Kolejnictwa w Warszawie, Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Stolarstwa Budowlanej w Wołominie; muzea: Archeologiczne i Etnograficzne w Warszawie; oraz liczne instytucje administracyjne, gospo-